„ЗАСТАВА“ излази редовно: средом, петком и недељом на целом табаку а уторником на по табака.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
на целу годину . . . . . 14 ф. — н.
на по године . . . . . 7 ф. — н.
на четврт године . . . . . 3 ф. 50 н.
на 1 месец . . . . . 1 ф. 20 н.
За Србију (у злату)
на годину 32 дин., на пола године 16 дин., на четврт године 8 динара.

ЗАСТАВА.

ЛИСТ целокупне српске народне слободоумне странке.

ОГЛАСИ рачунају се по 6 новч. од сваке врсте оваких ситних слова, за жирасе плаћа по 30 новч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а претплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Нови Сад.

НЕНАПЛАЋЕНА ПИСМА не примају се.

РУКОПИСИ не враћају се натраг.

Поједини бројеви стају 10 новч.

БРОЈ 89. У Новом Саду у петак 9. јуна 1889. ГОДИНА XXIV.

ПОЗИВИ НА БУНУ.

У најновије доба, у току од неколико дана, изашла су два позива на буну. Један је управљен на народ у Босни и Херцеговини, други на народе у Аустро-Угарској и народе балканског полуострова.

За први се позив вели да је штампан у Србији, бар је из Србије послат редакцијама бечких и будимпештанских листова. Други је позив штампан заиста у Београду, па се већ почео растуривати, бар су два примерка послата уреднику „Заставе“.

Дакле видите, да има нечег у ствари!? Видите, да су имали право они, који су вазда говорили, да ће нова влада у Србији ширити буну по истоку, и да ће видовданска прослава у Раваници бити протудржавна. Докази су ту, јасни, несумњиви, црно на бело. И тако је дакле оправдано све оно, што су неки говорили о влади у Србији, а исто тако је оправдано и оно, што се говорило о неким протудржавним намерама Срба из Угарске.

Но биће можда боље да не пренаглимо тако са судом, него да поближе испитамо ствар. А та ствар је занимљива, врло занимљива.

Ми не знамо поуздано, како мисли данашња радикална влада у Србији о Босни и Херцеговини. Но сва је прилика, да та влада на Босну и Херцеговину није заборавила. Босна и Херцеговина су данас у неком чудном изнимном положају; берлински конгрес је закључио да Аустро-Угарска направи у тим покрајинама реда, закључио је, да наша војска те две покрајине привремено поседне а не да их освоји. Са званичне стране наше, аустро-угарске дипломације, није се чула ни једна реч, да те покрајине треба стално присјединити аустро-угарској монархији.

Већ с тога, а и из народносних и других разлога, радикална влада у Србији тешко да је равнодушна према судбини Босне и Херцеговине. Но сви су изгледи, да ће та влада дипломатским путем рећи своју реч о Босни и Херцеговини онда, кад буде нужно, а то јој нико неће моћи замерити. Овакав поступак радикалне владе вероватан је и ми га разумемо. Но да ће та влада почети да шири револуцијонарне прогласе по Босни и Херцеговини, да ће она посредно или непосредно радити на томе, да се у Босни направи устанак, а тај би се само свршио са стрељањем и нешањем оног народа, у то не верујемо. Само непријатељи народа у Босни и Херцеговини могли су написати онај проглас на буну; а ми не држимо да је радикална влада у Србији непријатељ оног народа. Шта више, само непријатељи радикалне владе у Србији, могли су тај проглас послати из Србије у Босну или Беч, а приписивати га њој, јер би тај проглас представио владу у Србији као лакомислену а ми не држимо, да је радикална влада сама себи непријатељ.

Вероватно је, да су непријатељи данашње српске владе то и учинили, а за нас лично, то је сигурно. Пера Тодоровић, који се до скора заједно са напредњацима одрицао Босне и Херцеговине, (види његове разговоре пре 2 године у Будимпешти, на Маргарети, са мађарским новинарима) данас кад дођоше радикали на власт тражи Босну и Херцеговину тако 'ватрено, као да се не може више ни сата чекати, и протурује те своје чланке, по свима будимпештанским листовима. Напредњаци се данас у Србији одричу јавне борбе, престају са својим „Виделом“, али потмуле борбе као да се нису одрекли. Они су једини у Србији, којима иде у рачун, да са позивима на буну, праве данашњој влади у дипломатском свету неприлике.

Но како стоји са оним другим прогласом?! Тај други проглас носи наслов: „An die Voelker Oesterreich-Ungarens und der Balkanhalbinsel.“ А под њим стоји, да је тај спис дозвољен Ст. Петроградском цензуром 5. јуна 1889. год. Тај проглас, који буни народе Аустро-Угарске и Балкана, писан је немачким језиком, и кад би се он нашао и протуривао у Аустро-Угарској, питамо: коме би шкодио? Зар Аустро-Угарској држави?! Боже сачувај! Шкодио би оним људима, код којих би се нашао, шкодио би сад пред видовданску прославу онима, који су радили на тој прослави, јер је проглас по свој прилици намењен, да се пред Видов-дан растурује. Да је тај проглас ушао у свет, изазвао би истраге и затварања оних људи, у првој линији оних Срба, који су у опозицији, који бране своја људска и народносна права уставно, али не помишљају на буну, нит имају протудржавне намере. А тај би проглас добро дошао само онима, који су нас већ денунцирали аустријској и угарској влади, да снујемо протудржавне намере. Доста је бацити један поглед на историју па да се види, да је тако. При сваком озбиљном покрету излазили су прогласи кад ствар беше отпочета и спремна, а где год се почињало с прогласима, ти су прогласи шкодили онима, на које беху упућени, и ти прогласи обично беху — подметнути.

Но како је било с тим најновијим прогласом, који је по свој прилици требао да „усрећи“ нас Србе у Аустро-Угарској, сад пред видовданску прославу? Ево како. Прво се денунцирало влади у Пешти и Бечу, да се нешто страшно кује за Видовдан. Владе су поверовале. У Грацу се чини преметачина код појединих српских и словенских ђака, друштво „Славија“ долази под истрагу; новац за раваничку прославу одузима се од председника румског одбора; певачким друштвима се забрањује ићи на прославу и т. д.

Ми ево већ од недељу дана пишемо у „Застави“ да су те денунцијације измишљене, пишемо да нема ничег у ствари и да ћемо тек сад ићи на прославу да утерамо све те денунцијације у лаж, а тако мисли и цео остали наш свет.

Но у тај мах улази београдска влада у траг неким прокламацијама, које се штампају у некој приватној београдској штампарији, а које су згодне само зато, да се оне денунцијације потврде. По Београду се већ од неколико дана говори доста јавно о тим прокламацијама, а говори се и то, како ће се коректура њихова, шта ли, послати уреднику „Заставе“ у Нови Сад.

Један пријатељ „Заставе“ из Београда дознавши за све то, телеграфисао је уреднику Заставе, да хоће неки да га мистификују (преваре) са неким списима, те нека се чува. И доиста другог дана, у четвртак, добио је уредник „Заставе“ из Београда рекомандовано писмо са лажним именом, а у писму два комада тих прокламација. Под другим приликама ми би те прокламације оставили може бити међу артијама, (та каквих ствари не добијају уредништва) али смо у овом случају те прокламације заједно са брзојавом нашег пријатеља предали новосадској полицији. Требала је једна денунција, једна преметачина, и да су се те прокламације нашле код уредника „Заставе“, ми би имали на врату можда несносну и дугу парницу. . .

Наши се читаоци сећају, да ово није био први случај те врсте. Догађај са неким подметнутим писмом из Будимпеште познат је нашим читаоцима, а исто тако нам је долазио пре годину дана Босанац неки — шпијун — нудећи уредништву „Заставе“ да му штампа прокламацију на народ у Босни, а два дана за тим извештена је била наша полиција из Сарајева, да се у нашој штампарији штампају неке тајне прокламеције и трагала је у тој ствари.

Питамо ми сад, зар немамо права и повода довести те најновије београдске прокламације у свезу са онима, који нас денунцираху угарској влади, да имамо неке протудржавне намере. Нећемо да грешимо душу; нећемо да тврдимо ништа поуздано, али ми сумњамо, јако сумњамо у то.

А ако је тако, да грозна ли мора да су данашња времена, кад неки људи не могу на други начин да живе но денунцијацијама и шпијунством, па кад немају ништа да достављају, они да неби изгубили лебац, морају сами да подмећу другоме кривице и да их после потказују . . .

А како ли је грозно дошло време, кад има још озбиљних људи, који верују таким подметањима и та подметања увлаче у озбиљне политичке рачуне. Свакојако је добро и ово да се зна.

Међутим што се видовданске прославе тиче, ми стојимо и даље на биљеви; ми поново тврдимо, да познајемо наш свет, и да нико не мисли на буну нит на ишта протузаконо и протудржавно. Прослава у Раваници доказаће то.

НЕМИРИ НА КРИТУ.

Атина 2. јуна.

Ја сам још пре писао, како се на Криту опажа неко кретање, и како је на острову као и овде завладала тежња, да се Крит присаједини грчкој краљевини. Така жеља није од јуче постала, него постоји све од последњег устанка па до данас. Онај устанак и посредовање Русије допринело је, да је Крит добио своју самоуправу и да се Турци много немешају у унутрашње послове острова. Народ је онамо био до сад прилично задовољан јер су му слабо сметали да се у својој грчкој народности развија. Али како је природно, да се све што је једног порекла уједини, и у неку заједницу ступи, то нема Грка на острову, као и у краљевини, који не жели, да се Крит Грчкој присаједини и да браћа под једном владом живе.

Откако се насљедник грчког престола верио са сестром немачког цара и како се грчки краљевски дом на ново сродио с царско-руском породицом, па како је грчка краљевска породица у сродству и с енглеском краљицом, то Грци у опште мисле, да је сад дошло време да се Крит Грчкој

ЛИСТАК.

„ОДНОШАЈ УГАРСКИХ СРБА ПРЕМА ЦРКВЕНОЈ УНИЈИ.“*)

Написао Мита Лукић.

(Свршетак.)

Одељак трећи бави се подробно покушајима унијаћења православних Срба. Спомиње се велика сеоба Срба у Угарску, која се догодила пре 200 година под пећским патријархом Арсенијем III. Чарнојевићем, када амо дође 36 до 38.000 српских породица. Пошто је писац изнео, да је Срба у Угарској било још од VII. века, да су се рапидно множили новим и новим насеобинама, те изводи, да би се Србима њихове праведне жеље и захтеви већ зато требали испунити, што су они стари становници ове државе, имају заслуге за ове земље, па се и сад у истини налазе у огромном броју.

Спомињу се Леополдове дипломе: од 6-ог априла г. 1690., где цар обећава Србима, да ће им се неокрњено очувати слобода вероисповести, даје им се слобода, да бирају себи војводу, ослобађају се од свиковрсних терета; ма шта стели од Турака, могу себи задржати, те се позивају да дођу у све земље не бојећи се ничега. Исте 1690. г., 21. августа управља Леополд на патријарха другу диплому, позивајући Србе, да сву снагу употребе против општег непријатеља Турчина, и обриче им: слободу вероисповести, употребу старог календара; да из своје средине независно бирају патријарха, да Срби буду зависни од својих власти и т. д., али ту већ нема спомена о избору војводе, него се вели, да ће Срби у црквеним и световним пословима зависити од архијепископа. Мало доцније дозволи се Србима, да имају свога вице-војводу, и то достојанство заузме 1691. г. Јован Монастерлија.

Поред свега тога поменуте и повније привилегије, које су Срби својом крвљу завредали, остадоше на папиру, а силне жалбе и тужбе, које остадоше и које је патријарх двору слао, сведоче, како су те привилегије биле само мамац, да се Срби амо преселе и покорни остану бечком двору.

Католички клир, потстакнут од Рима радио је и лепим и ружним да Србе придобије за унију; доцније се придружише том католичком свештенству и разни калуђери у — капуту. У великој мери ступа унија у вараждинском генералату око 1678. г. Када дође једно језуитско посланство у вараждински генералат; оно нађе на велики отпор од стране српског народа, али се нађе народ, калуђер Павле Зорчић (Зоричић), лукав, самсжив калуђер, који силом хтеде епископ бити, коме и пође за руком, те буде наименован за свидничког унијатског владику. Приликом инсталације Зорчићеве, који хтеде заиста спровести унију, народ наоружан покаже своје незадовољство, а Зорчић побегне у Загреб. За Зорчићем дошли су људи мирни и одани правосл. вери, који заузеше Зорчићево место, али када изгледаше, да се Срби умирише, дођоше људи Зорчићеве багре, Лонгин Рајић, а за овим Петар Љубибратић; но све то слабо поможе, јер врло мали део народа нашег признаде унију. Него у Ердељу беше пропаганда боље среће, јер је тамо и реформатски суперинтендент Михајло Тофеус ишао на руку свему оном, што се клонило на пропаст српског народа.

Митрополит Сава Бравковић, који у ердељском Београду имађаше своју резиденцију — као што пише наш Рајић — беше болестан од подагре, када га по заповести Тофеуса извукоше из постеље и онако болна посадише на коња те одведоше у затвор, где и сконча. После Саве митрополита православно свештенство показа мало енергије, те већи део Срба и Румуна призна унију са Римом. То беше при крају XVII. века.

Када патријарх Чарнојевић умре 1706. г. његово се место попуни не патријархом већ митрополитом па тако оста до Марије Терезије, која потврди Арсенија IV. Шакабенту у патријаршеском достојанству. А кад умре вице-војвода Монастерлија, и његово се место не попуни вице-војводом, већ српској војсци беше старешина Мојсије Рашковић, храбар војник и родољуб.

Када митрополит Ђаковић, Чарнојевићев последник заузе управу над срп. црквом, одмах отпоче рад око тога, да се привилегије дате Србима и на угарском сабору законом ујамче. Кроз дуги низ година водила се борба око тога, али увек безуспешно по Србе.

После Леополдове смрти Јосиф I., чим седе на престо, издаде Србима привилегију, у којој признаје да су Срби, не штедећи и живот свој све и сва учинили за хабсбуршку кућу, и потврђује им сва права, која им је Леопold дао. То исто учини и последник му Карло VI., који још издаде 1727. г. т. з. „mandatum protectorium“, у којем заповеда, да се српске привилегије неокрњено испуњавају и поштују.

Пожаревачким миром од г. 1718-те потпао је и северни део Србије под Аустрију, али то трајаше само до 1739. године. За то кратко време била је карловачка и београдска митрополија сједињена, по што је Мојсије Петровић, београдски митрополит изабран био и за карловачког митрополита. Па када умре и Вићентије Јовановић, београдско-карловачки митрополит, кога неки наши историчари неправедно нападају, да је радио на унији, Карло VI. нађе за нужно да на Вићентијево место постави Арсенија VI. Јовановића (Шакабенту) пећског патријарха. Цар-краљ Карло надао се, да ће патријарх Арсеније својим утицајем на српски народ допринети, да Срби и надаље војују против Турака и да новим насељем умноже становништво хабсбуршких земаља. И заиста, после пада Београда, Арсеније патријарх, праћен од високог свештенства и народа пређе Дунав и савидавши у Карловцима двор, тамо се смести. Од тога доба српски митрополити и патријарси резидирају у Карловцима. Сеоба Срба у Угарску под Арсенијем VI. била је последња, јер Срби видевши, како се са њима у Угарској зло поступа, окануше се даљих насеља...

Да се вратимо унији. После смрти Турчиновићеве, који је био епископ и становао у манастиру Марчи, језуите опет нађоше свога пријатељу Ђорђа Југовића, који прими унијат-

*) Доносимо свршетак ове занимљиве расправе, од које је почетак изашао у броју „Заставе“ од прошлог петка. Пр. уред. „Заставе.“

присаједини, и да ће таку тежњу на првом месту потпомагати Немачка и Русија.

Многи Грци верују, како ће немачки цар код султана израдити, да се Крит Грчкој преда и да ће немачка принцеза, будућа грчка краљица, Крит као у мираз добити. Таки се гласови шире по грчком народу и по свој прилици ускориће то заплете на Криту, јер Грци неће мировати, док се та мисао не оствари.

Настаје питање: дали ће Турска пристати да се Крит од ње оцепи и Грчкој присаједини. Многи сумњају у то, већ верују, да ће Грци најпре морати крвавити се, устанак на Криту изазвати и да ће тек онда погодба и посредовање наступити.

Немачка, која нема ништа због Крита изгубити, потпомагаће тежње Грчке, исто као што ће и Русија увек пристати на оно што би ма ком народу у Турској од користи било. Што се Енглеза тиче, многи верују, како ће они на страни Турске бити тим више што они своју стару мисао напустили нису, да Крит себи присвоје.

Било што му драго, али је у ствари истина, да се на Криту, као и овде озбиљно мисли и на том ради, да се Крит Грчкој присаједини. Така струја неда се зауставити, јер је природна.

По гласовима који овамо стижу, већ је агитација на Криту у највећем јеку, јер се свуда о присједињењу острова краљевини отворено говори. Турска влада као да све то увиђа и спрема се, да све то осујети.

Говори се о доласку турских поморских лађа под Канеју, и да ће Турска своју војску на Криту појачати. Све то неће много вредити, јер ако је миг дат, да народ на Криту за уједињење почне радити, а одмах оружје потегне, то ће Турска једва у стању бити, да све осујети, јер су Грци у опште одушевљени и на жртве готови.

Што се грчке владе тиче, она је још сад уздржљива и већма се труди, како би све угушила, него да таку струју подржава. Она за сад мора тако радити, али ако у Грчкој јавно мнење још већма покрене, то се и влада мора по народу управљати, или одмах оставку дати.

Ако на Криту буде устанка, као што ће га по свој прилици бити, то се бар овог пута неће моћи Русија окривити, како је тај устанак изазвала; (као што су пре двадесет година генерала Игњатијева кривили да је он устанак изазвао и хтео, да се Крит даде Грчкој као мираз књагињи Олги која се онда за грчког краља венчала). Сад су Немци по среди, јер се Грци надају да ће им немачка принцеза Крит у мираз донети.

Ако Немачка ништа неуради и ако се грчке жеље неостваре, то ће се Грци ратосиљати Немаца и њихова сродства.

И у Епиру опажа се живље кретање, јер и отуда јављају како међу Грцима влада велико незадовољство против Турака. Валија Јанински Ахмет Ејуб-паша премештен је из Јанине на Косово, а на његово место доћи ће други паша, који је како се говори много подуветнији. **Срб.**

Прокламација на Босанце и Херцеговце.

У пештанским новинама изашла је нека прокламација на херцеговачки и босански народ, коју доносимо овде у преводу. Прокламација гласи: „Из најпоузданијег извора дознајемо, да Аустро-Угарска намерава, да прокламује анексију Босне и Херцеговине, т. ј. да их присаједини себи; због тога ће се путем народног гласања народ позвати да се изјасни, жели ли то присаједињене или не? Гласовање то мисли Аустро-Угарска да изведе под притиском ратног и опсадног стања као и преког суда, који сада тако строго поступа као нигде и никад до сада. Славни Херцеговци! Невесињски јунаци! Поносни Бошњаци! Маглајски јунаци! Родољуби и мученици босански и херцеговачки! Тиранија ове наше окупације, проклете Аустрије, неописана је. Она хоће нашу отаџбину, која је нашом и крвљу наших предака напојена, да присвоји и да је на вечна времена стави под тиранску заставу Хабсбурговаца. Бошњаци, Херцеговци, Срби! Недајте гласа; недајте потписа и не пристајте на присаједињене поносне Босне и Херцеговине, ако вам је глава мила; јер ако вас Аустро-Угарска задобије, нећете се никад тиранске Аустрије ослободити. Тим пре не требате давати вашега потписа и гласа за анексију, што знате, да је Аустро-Угарска она држава, која у нашој држави народне обичаје истребљује, српску књижевност уништује, српске школе затвара, српске учитеље и свештенике гони и затвара; наше народне гусле лупа и забрањује нам да славимо крсно име. Вама су најјаче наклоњени највећи човекољуби јевропски сви пријатељи слободе и сви просвећени народи. Истрајте за то још неко време у вашем јуначком отпору. Немојте малаксати и недајте се суровошћу вликоваца застрашити, те да сами подметете врат у тирански јарам. Не малакшите; недајте се! За вас раде и боре се ваша браћа у туђини!“

Политички преглед.

Белгија. У скупштинској седници од 6. о. м. интерпелисао је посланик Жансон министарство у ствари парнице против социјалиста у Мону, те је рекао, да министарство мора или да се покори вољи народној или да захвали. Не верује министру Бернеру. За тим је доказивао, како је збиља влада потпустила неке људе (изазиваче) да се социјалисте у Мону обрукају што није испало за руком. Министар Бернер одговорио, да то није истина. После тога настала жива расправа, тако да је председник морао седницу закључити. Сокаке око саборнице расчистила је полиција. У другим сокацима било је за то време пуно света.

Руска оружања. Као што неке енглеске новине јављају, руска је влада наручила 40 локомотива са 1000 кола за пренос војника и војних потреба.

Француска. У скупштинској седници од 6. о. м. предложио је Жорж Рош, да се кредит за поморску убојну силу за близу један мил. франака повиси. Министар поморске убојне силе одговорио је, да је и то мало, те остаје при предлогу прорачунске комисије. Он ће и онако за кратко време тражити кредит од 50—60 милиона франака, пошто ће толико усљед прилика, које ће настати, бити нужно.

Из суднице.

11. јуна по н. к. отпочела је главна расправа пред овдашњим кр. судбеним столом против Јохана Фришмана и другова, ради кривотворених аустро-угарских банкнота.

Суду председава др. Коразјл са кр. већницима гг. Премуда и Турели, за тим котарски судац Шил и пристави: гг. Пирнат као перовођа, Медур и Ауман. Кр. државно одветништво заступа г. Симоновић. За бранилачким столом седе гг. др. Влад. Чобанић, др. Војин Новаковић, Срећковић, др. Рокнић и Лаза Сремчевић пристав.

Првога дана читана је оптужба, која је већ позната штов. читаоцима „Заставе“. Оптуженика има на броју 29.

Другога дана почело се са испитивањем Јохана Фришмана.

Председник. Прочитајте нам ваш живот од године 1875.

Опт. Фришман. Год. 1875. радио сам зидарски посао у Јамени. Оправљао сам сеоску кућу, кућу Милчића и још 5—6 кућа. Кад се зајесенило, погодио сам са Милованом Буковичанином, да ме са женом и дететом издржи у својој кући са станом и раном, а да ћу му ја за то на пролеће оправити целу кућу. После Свих Светих (1. новембра) писала ми је сестра Тереза из Митровице, да је мати болесна, па да дођем, јер они хоће свиње клати. Ја сам отишао у Митровицу и вратио се кући. У Митровици сам купио једну тестеру за новце, што сам их узајмио од Миловановог брата, да му направим један кревет. У јутру промолио сам се кроз прозор, а у то комшија Чивутин Вајс зовне ме на ракију у бирцуз; ја сам се изговарао, да сам дојцван синоћ кући дошао и да сам мамуран, но на послетку отишао сам. За мало после тога жена ми је јавила, да су жандари у њиној кући и ја сам онда мислио, да ме траже због солдачине и отишао сам у Србију. Радио сам у Шапцу, у Београду и у Лозници.

Председник. А с киме сте се вратили из Митровице?

Фришм. Са мојим братом Филипом.

Председн. А знате ли ви, да је ваш брат Филип био осуђен због прављења лажних банака?

Фришм. Знао сам.

Председн. А од куда сте ви знали?

Фришм. Па знао је цео свет, па и ја.

Председн. Па кад сте знали, за што сте примали к себи таку особу, која је сумњива?

Фришм. Ја нисам мислио ни знао, да би мој брат поново то радио.

Председн. Како нисте знали, кад вам је сестра Тереза писала, да дођете, да је Филип дошао, но да је овде у Митровици несигуран и да Филипа собом поведете у Јамену?

Фришм. То, молим, не знам.

Председн. Да ли је Филип имао какав сандук, пртљаг?

Фришм. Имао је једну малу мараму, у којој беху пар кошуља и ситнице.

Председн. Знате ли, шта су нашли жандари у вашој соби?

Фришм. Не знам.

Председн. А знате ли чији је капут, у ком су нађени 60 комада десетица?

Фришм. Мој није.

Председн. А знате ли, да су жандари нашли неке справе у вашој соби, које би се употребити могле за прављење банака?

Фришм. Не знам.

Председ. Знате ли, да су у бунару нашли два камена, на којима је изрезана била десетица и петица?

Фришман. Не знам.

Пред. До које сте године радили у Шапцу?

Фришман. До године 1880.

Пред Код кога сте за сво време радили?

Фришман. Радио сам код Павловића, трговца; апотекара, не знам како се зове; код Куртовића, Топузовића, Петровића, Нешића, Јовановића.

Пред. Кад сте се преселили у Београд?

Фришман. Године 1879.

Пред. Код кога сте радили у Београду?

Фришман. Радио сам код многих подузимача.

Пред. Кад сте се упознали са Робертом Титусом фотографом?

Фришман. Ја сам се упознао са Робертом Титусом инжиниром 1881. године; он ми је много на руку ишао, да сам рада могао добити.

Пред. Зар ви нисте знали, да је он и фотограф?

Фришман. Нисам знао. Тек кад сам код њега оправљао собе и кујну кречио, онда сам видео и фотографијски апарат и слике.

Председник. Које сте године оправљали код њега, те сте видели апарат?

Фришман. Године 1883.

Пред. Је ли Р. Титус долазио к вама кући?

Фришман. Јесте.

Председник. За што? Шта је радио?

Фришман. Ми смо се боље упознали, а и сестра Тереза је код мене била.

Пред. А шта је ваша сестра код вас радила?

Фришман. Она је шила женске хаљине и радила друге ручне послове.

Председник. А како је и за што је ваша сестра Тереза дошла у Београд?

Фришман. Ја био слаб, болешљив, па сам је звао да дође, да ће она и овде моћи живети, кад зна радити.

Председник. Па је ли добијала рада?

Фришман. Јесте.

Председник. И могли сте живети?

Фришман. Могли смо пристојно живети.

Предс. А јесте ли ви са Титусом у компанији радили на томе, да правите криве (лажне) банкноте.

Фришман. Нисам.

Председник. А ви сте се звали осим вашег имена како још?

Фришман. Звали су ме Хајнрих.

Предс. А зар не и Хирт? Хајнрих Хирт?

Фришман. Другови у раду назвали су ме Хајнрих, ал Хирт нисам се називао.

Председник. А у каквом раду?

Фришман. Па у зидарском.

Председник. А како сте ви зидар, кад сте се у Босни за фотографа издавали?

Фришм. Ја фотограф нисам; ја сам само зидар.

Предс. Па од куд вам фотографски апарат?

Фришман. Кад се Титус из Београда одселио, продао ми је апарат.

Председник. Па јесте ли ви код Титуса учили фотографију?

Фришман. Нисам.

Предс. Па шта ће вам справа фотографска?

Фришман. Ја сам хтео код Титуса учити фотографију, но он се увек изговарао: лако је то; сад имам друга посла.

Предс. Па што сте куповали справу, кад вас није научио на њој радити?

Фришман. Био сам слаб за зидарски посао, па кад је лако научити фотографију, могу и од другог кога учити, не баш од Титуса. Справу сам купио пре одласка Титусова.

Председник. А јесте ли учили цинкографију код Титуса?

Фришман. Нисам — а и не знам шта је то.

Предс. А јесте ли ви путовали по Бачкој са вашом сестром Терезом и од људи новаца тражили

сву веру и оде у Рим, да га папа посвети за унијатског епископа. Када се вратио из Рима, народ српски, одан православној вери, побуни се против њега и не хтедне га признати за епископа, јер беше незаконито наметнут, и једва пође генералу Хајстеру за руком да угуши устанак још у клици.

Епископ Рафаило Марковић, који такођер признаде унију са Римом, био је један од најжешћих гонитеља православног свештенства. Натеривао је православне срп. свештенике, да се поунијате па је још тако „ревностан“ био, да је путовао, држао придике и наговарао народ на унију. Званичници, и војници када су видели, како Марковић поступа са својим стадом, острвише се још горе, па су затварали оне парохијане, које су унијатски срп. свештеници денунцирали, да спремају устанак против Рафаила Марковића; а игуман из манастира Лепавине Кондрат паде мртав на прагу црквеном. Њега убише војници (не српски) када се хтеде бегством у цркву спасти. На тужбу, коју је народ 1716. године против тих насиља поднео градачком ратном већу, наређено је компетентним властима, да „мирним начином“ не насилно раде на унијаћењу.

Сам Бартенштајн, наставник, доцније министар цара Јосифа II., који је Србима здраво наклоњен био, хвали Карла VI. што је тежио, да унију међу Србе лепим сретствима шири. Ни сам, Бартенштајн, до крајности поштен човек, није могао да се отресе прозелитизма, па је и сам настојавао, да Срби приме унију, али је из дубине душе осуђивао све оне, који безавлен народ српски злостављаше, па у свом делу

спомиње на више места грозногa грофа Петацију који је у гвожђе оковао и тукао оне српске свештенике, који остадоше стални у православној вери. Када су правосл. свештеници хтели српску децу по правосл. обреду крстити, Петаци је затварао и таке свештенике и дечије родитеље. Тако се осмелише и унијатски свештеници, да је неки унијатски поп ухватио православног свештеника, везао га за јасле и одande му давао храну, пиће и друге недостојне ствари на њему радио.

Када Срби г. 1730. поново поднесоше тужбе Карлу VI. против Р. Марковића, — цар нареди грофу Галеру, да тачно изврши попис људства у варађинском генералату, и тада се показа, да се тек неколико српских породица изјавише да су унијати, сви остали записаше, да припадају православној вери.

Изгледало је, као да двор хоће да задовољи Србе, јер г. 1735. буде Симеон Филиповић постављен за правосл. епископа, који се и инсталује у манастиру Лепавини. Али уједно јасно поста Србима, да ће им језуите одузети манастир Марчу.

Бечки дворски ратни савет држао је, да је доста ако се Србима баци кост, те да ће се задовољити тиме, да имају свога владику у Лепавини, те нареди марчанском унијатском епископу Палковићу (који је од гњева народног морао побећи у Беч) да се врати и да се инсталује у Марчи. Приликом инсталације народ и свештенство показа своје негодовање; а када и правосл. калуђери из манастира Марче отказаше послушност Палковићу, а овај и даље настави свој „рад“ на „једино

спасавајућој светој унији“, — побуни се народ и под Часном скупи се 600 оружаних људи, да изгнаду Палковића из манастира. Једва пође за руком генералу Страсолду, да угуши овај устанак, када се наскоро, 1737. г. приликом црквене славе у Крижевцу народ опет побуни и оружаном силом пође да изгна недостојника православне вере из Марче, када Палковић, кога пријатељи му известише, нагне бегати и умакне од народне освете; он побеже у Загреб, где наскоро умре.

За Палковићем дође неки Пашић, који још од давна беше признао унију. Када беше (по старом календару) Архавђел Михајло, народ пође у цркву у Марчу, али Пашић не хтеде тога дана службу служити, па закрије и кључеве од манастира. Народ расјарен силом уђе у цркву, где правосл. свештеници одслужише службу. Пашићу пође за руком, да умакне у Загреб.

Сви покушаји васцелога народа српског и наших архиепископа око тога, да се српске привилегије, инартикулирају, узаконе, да их и угарски државни сабор призна, остадоше јалови. Велика је беда била то, што су наше привилегије многе таке ствари садржавали, што су се косили законима донешених на угарском држ. сабору. Да је било мрве добре воље и искрености код бечког двора, могле су се српске ствари уредити, па да бар Срби знају, ко су им управо госе. Овако су и Немци и Мађари хтели да господаре над њима, не поштујући ни једни ни други привилегије, које су Срби крвљу стекли.

Године 1735/6. био је устанак Пере Сегединца, па ма да не стоји она тврдња неких наших историчара, који се држе строго мађарских извора, те тврде да је овај устанак био једино због уније, ипак се неда опорећи, да су на тај устанак утицали и верска прогањања. Тај устанак, што је био поглавито због насиља мађарске властеле, која је гњечила мађарски, па делимице и српски народ — јобаће, угушен је тако рећи у чисто српској крви, а што се збио, допринело је и гоњење правосл. вере.

Држало се, да ће ступањем Марије Терезије бити олакшан положај Срба у Угарској. Али и царица — да угоди Мађарима и Хрватима, потврди поново XLVI. з. ч. од 1741. г., по коме у Хрватској, Славонији и Далмацији само католици могу бити власници земаља, а некатолици не могу бити поседници. Тим законом се смерало, да Срби листом пређу у католичку веру.

Па и сеоба Срба у Русију, која се догодила у половини прошлога века, када су до 100.000 Срба отишли у Русију и тамо населили „Нову Србију“ збила се и због верског прогањања, прогањања, па када бечки двор осети, да ће од туда имати грдне штете, ако Срби наставе сеобу у Русији, најстрожије забрани исељавање, али ширење уније још трајаше.

Тек доцније окануше се унијаћења, тога узалудна посла, од којег двор никакве користи не имаде, а Србима би нанесена грдна неправда, пак то све се промену, јер доби не више верски, већ политички карактер. — Писац на завршетку вели, да праведне жеље Срба у Угарској на црквеном и културном пољу ни дан данас нису задовољене. Напомињемо још, да је писац употребио 24 автора и све савесно навео, од кога је шта употребио и узео.

да вам даду, за које ћете ви њима дати 3—4-струко кривих (лажних) новаца.

Фришман. Нисам.

Предс. А ваша сестра каже да јесте.

Фришм. То ја не верујем; нека ми у лице каже.

Председник. И казаће. Познајете ли ви Ђоку Костића из Старе Паланке?

Фришман. Не познајем.

Председник. Не познајете?

Фришман. Не познајем.

Председник. Смешно! Може се рећи: (чита исказ Костићев, који је познат из оптужнице.) Ђока Костић исказао је ево при преслушању у Старој Паланци, да је у Београду упознао се са Јоханом Фришманом, иначе Хајнрихом Хиртом, који га је одвео Р. Титусу и наговарао, да нађе правих новаца, а да ће за то лажних новаца добити, те ће целог века срећан бити.

Фриш. То није истина!

Предс. (Чита даље исказ Ђоке Костића, где се вели:) „Они су од мене тражили новаца, но ја нисам имао, али после неког времена донео сам у Београд 200 фор., на што је и Фришман и Титус казао, да они требају још много више новаца и да ја те новце гледам да набавим."

Фриш. То није истина!

Предс. (Чита даље:) „И ја сам после тога времена опет однео 400 фор. које сам покупио од Офнера, Шлагетера, Лочнајха и Валтера. Кад сам ја са Шлагетером у Београду био и донео новаца 400 фор. и дао Р. Титусу, онда је Титус дао Јохану Фришману 150 фор. — Јесте ли примили те новце?

Фришман. Нисам.

Предс. Јесте ли познати са Офнером?

Фриш. Био сам с њиме у Илоку једаред, кад је ишао по вино.

Предс. Познајете ли Шлагетера?

Фриш. Не познајем.

Предс. Познајете ли Лочнајха.

Фриш. Не познајем.

Предс. (Чита исказе свих горе наведених што је у изводу оптужнице познато.) Шта велите на то?

Фриш. То није ништа истина; желим да ми ти сви људи, у лице кажу. Да бог да изгорео као угљен, ако је то истина; невидио... бела сунца.

Предс. За што сте се ви посвадили са Титусом?

Фриш. Нисам се свадио са Титусом.

Предс. Познајете ли ви Абела?

Фришман. Не.

Предс. Братела?

Фришман. Не.

Предс. Штемера?

Фришман. Не.

Предс. Лајера?

Фришман. Не.

Предс. Валтера?

Фришман. Не.

Предс. Себастиана Бернхарда?

Фришман. Не.

Предс. Панкрац Камарада?

Фришман. Не.

Предс. Шпилтерера?

Фришман. Не.

Предс. Метеса?

Фришман. Не.

Предс. (Чита записнике ових појединих, што су код истражног судца рекли, у којима се вели, да су давали новаца Титусу у присуству Фришмановом у Београду за набавку справа, којима се могу правити лажни новци, даље, да им је Титус показивао на увеличавајуће стакло поједине делове банака, нацртане и т. д., те да ће им се десетороструко наплатити.)

Фришман одбија од себе, да је и с једним био код Титуса и да је једног новчића од њих добио.

Предс. Показује писмо од 30. јуна 1887. упућено на Фришмана у Шабац, а почиње са „Lieber Heinrich" подписано „Marie".

Фришман. Писмо је писала моја жена Марија, а раденици ме прозваше Хајнрихом, кад сам певао песму „o mein lieber Heinrich."

Предс. Шта велите на писмо од 19. фебруара 1886. из Београда без подписа, које је управљено на Пироша у Паланку, у ком се писму исти позива да дође по своје новце, јер су она два господина варалице; они доводе људе Фришману с новцима, па после деле — и Фришман живи у господској улици број 25.

Фришман. По рукопису мислим да је писмо моје сестре Терезе Хлавин из Београда, која се самном у јесен 1885. год. посвадила, за то што је нисам хтео издржавати а она ништа да не ради.

Предс. Шта значе у писму под 14. речи: Знаш ли што ново? Учитељ Риглер је ухваћен због лажних —?

Фришман. Жена ми јавља, да је неки мени непознати учитељ Риглер уваћен ради фаличних банака; не разумем шта значи оно „лажних."

Предс. А шта велите на писмо од Марије жене ваше од 11. јула 1887. год. у ком вели: иначе ћу окренути други крај, што ће за тебе бити непријатно?

Фришман. То ми је жена за то претила, да јој пошљем новаца; дошав из Шапца, помирили смо се.

Пред. Од кад и како познајете Михајла Ханцарлију?

Фриш. Преко моје жене, која је пријатељица жене Јосифа Ханцарлије, Вероника, која је при пашој свадби узела за девера Јосифовог брата — Белу. Упознао сам се са Михајлом, јер радећи у Шапцу као фотограф, дознао сам, од из Смрдан-баре путујућег Јосифа, да Михајло, брат му нема посла у Влашкој, те сам Јосифу рекао, нека дође, па ћемо радити у компанији. Кад је дошао одем у Брчку и нађем стан.

Пред. С ким сте се возили из Брчке?

Фриш. Возио сам се са Јаковљевићем и Панајотовићем.

Пред. А рекли сте да сте се сами возили. За што нисте одмах тако рекли. Како је дошло да се с њима возите?

Фриш. Јаковљевић и Панајотовић погодили су кочијаша и ја сам кочијаша молио да ме повезе, да ћу му платити мој део и он је пристао. Панајотовић је био напит јер је чамац љуљао да нас изврне, кад смо се преко Саве преважали.

Пред. Где становасте у то доба у Београду?

Фриш. Код „Уједињења", на великој пијаци.

Пред. А како то, да сте ви на жељезници путовали са Јоцом Панајотовићем и Јаковљевићем у истом вагону; одсели код „Зеленог дрвета" и заједно у Брчку путовали?

Фриш. Па путује толики свет заједно, па шта је то? Ја не знам где су они ушли у жељезницу, да ли у Путинци, Руми или Вогњу. Ханцарлија се с њима упустио у разговор, па онда и ја тако дознадох да и они у Брчку путују па онда смо и одсели, заједно и путовали.

Пред. А нисте пре познавали Панајотовића?

Фриш. Нисам.

Пред. А ваша сестра Тереза вели, да је Панајотовић био у Београду у вашем стану и питао: станује ли ту Фришман, на што је ваша сестра рекла, да станује, и ви сте се блед из друге собе појавили и рекли, да сте ви Фришман, а да је Панајотовић питао поново: „Јесте ли ви баш прави Фришман"? на што сте се после споразумели?

Фриш. Панајотовић није био код мене, него ме је келнер код „Уједињења" звао, пошто је знао, да сам ја зидар а Панајотовић је питао за каквог инжинера, то сам му рекао, да ћу га инжинеру одвести, ал инжинера нисам нашао код куће и тако нисам више са Панајотовићем био, а нисам знао ни да се исти господин звао Панајотовић. То је моја сестра из мржње према мени могла казати.

Пред. Познајете ли Јурковића?

Фриш. Он је неки писар, учио ме је читати аз-буци и ништа више.

Држ. одвет. А није вас учио физику?

Фриш. Ја незнам шта је то.

Пред. Он вели да је често код вас на ручку био ал да је јео код вас неку једну, сиротињску чорбу, а кад је од вас отишао онда сте ви печења јели.

Фриш. Како је он могао видити шта сам ја јео кад је отишао? (Смеј.)

Пред. Ви дакле нисте ништа криви, нити сте у компанији правили банке са Титусом, нити примали новаца за то, ни зашта једном речи?

Фриш. Па ја чујем да и сад има лажних банака а ја сам у затвору, то би опет ја морао те банке правити.

Држ. одвет. То су те исте банке које сте ви правили.

Пред. Како сте се упознали са Пантићем?

Фриш. Ја Пантића нисам познавао. Са сестром сам се на улици састао са Пантићем и његовом женом, том приликом ме је сестра представила Пантићу, да је њен познаник, код кога је она у Митровици пазаривала док је шнајдерај радила.

Пред. Јесте ли разговарали са Пантићем?

Фриш. Нисам.

Пред. А зар није Пантић био ваш агент за Срем, да врбује људе за растурivање ваших фалишних банака.

Фриш. Није.

Пред. Овдашњи месар, Писаровић исказао је, да га је Пантић звао у коло, задругу, којом ће он врло богат постати, но Писаровић је то одбио. После неколико дана он је опет Писаровића звао да ступи у друштво које расростире лажне банке а да их прави неки Јохан Фришман тако изврсне, да се не може приметити да су фаличне. Онда се Писаровић посаветовао с људима, (којима људима то ви не морате знати) и он је пристао у коло, само за то, да може све открити. А када је затворен био Панајотовић, Јаковљевић и ви овде, онда је Пантић јурио кроз Митровицу да нађе Писаровића и кад га је нашао код „Зеленог дрвета," молио га, да каже, да не зна ништа и да га је наговарао, на што је Писаровић казао, да ни за хиљаду форинти он то не може прећутати, а то је и овдашњи ципелар Ристивојевић чуо.

Фриш. Ја за то ништа не одговарам. Мој агент није нико био, па ни Пантић, ког добро и не познајем.

Пред. Колико сте ви новаца имали кад сте са Ханцарлијом у Брчку путовали?

Фриш. Ја сам имао два дуката; две петице, тако до 25 фор.

Пред. А јели имао и Ханцарлија новаца?

Фриш. Да богме да је имао.

Пред. А ваша жена је исказала, да Ханцарлија није имао ни једне паре, већ да је од ње искао један дукат и то да сте га ви послали, да му ваша жена да.

Фришман. То није истина.

Предс. Скендеровићка у Брчком код које сте ви стан погодили, исказала је, да је у вас видила млого банака кад сте јој капару 3 фор. дали, и да је код Скендеровићке био по описивању Панајотовић, који вас је журио.

Фришман. Панајотовић није био самном код Скендеровићке; а да сам ја имао млого новаца, не би искао од петице 2 фор. натраг.

Пред. Па кад нисте имали много новаца како би у страном свету могли живети, а наручили сте кемикалија, а и код вас се нашло таких кемикалија, које пису потребне за фотографисање, шта више у државној канцеларији у Бечу где се штампају банке, утврђено је, да се са вашим кемикалијама могу правити банке.

Фришман. Ја своје ствари морам собом носити, кад сам их купио, а не разумем се у фотографији, па се могло код мене некрива наћи.

Држ. одветник. Па кад ви не знате фотографирати, како би ви сироте Бошњаке фотографирали?

Фришман. За то сам имао Ханцарлију, изученог фотографа, а ја би тек учио.

Држ. одв. Боље што нисте учили и научили, јер јадну и сироту Босну, ви би лепо усрећили.

Већ. Турели. За што ви нисте ишли у Пешту, Беч, да научите фотографирати, него у Брчку.

Фришман. Па кад нисам имао новаца.

Већ. Турели. То би лепе фотографије биле, што би ви правили.

Већ. Премуда. Откуда сте ви чули да има и сад лажних банака?

Фришман. Читао сам у новинама.

Држ. одв. Ово није затвор у ком су ови кривци затворени, ово је права касина. Они држе већа, договарају се, пишу писма, а њима иду на руку они, који би требали строго пазити, да то не бива; но и они ће већ одговарати за то.

*

Трећи дан изведена је пред суд Тереза Хлавин, сестра Фришманова, и изјавила је:

Да је у Митровици живела до 1883. године и да се преселила на позив братовљев у Београд; да је у Митровици шила и од ручног рада живела. 1880. године умр'о јој муж, па је морала зарађивати, јер пензије није имала и ако је за обрлајтнантом удата била. Живела је код брата Јохана, где се упознала са Титусом, с којим је и у љубавним односајима живела. Признаје, да је и у Турн-Северин ишла к Титусу, да иште новца, што јој је дужан остао за „лепе услуге." Пориче све, што је у истражном записнику исказала, те не познаје ни једног Немца ни Ђоку Костића, који су признали код истражног судије, да је познају и да су код ње у Београду били. Кад је писала 1875. год. да Јохан Фришман из Јамене дође, да свиње коље, становала је у старом шору у кући Лукшићевој.

Држ. одветник је криви, да је у тој кући Лукшићевој Филип правио банке.

Бранитељ др. Чобанић предлаже суду, да се иста кућа прегледа, да ли има тајних скривалишта, где би се банке могле правити.

Држ. одветник није за то, да се Лукшићева кућа прегледа, јер свакако у тој кући има подрум, што је врло згодно злочинцима за прављење банака, а не мора других подземних скривалишта бити.

*

Трећи дан по подне позван је и испитиван Милован Буковичанин из Јамене.

Пред. Ви знате Миловане зашто сте оптужени; причајте нам шта знате из оног времена кад је Јохан Фришман у вашој кући?

Милован. Год. 1875. радио је зидарски занат Фришман и кад је довршио сеоску кућу и многе куће што је оправљао, узео сам га и ја да и моју кућу оправља. Почео је да ми забат оправља а у то се већ зајесенило, да се није могло радити. Ја сам се погодио с Фришманом, да њега, жену и дете преко зиме примим у једну собу и да га раним, да ми оправи на пролеће сву кућу. Једаред ће ми рећи Фришман, бил га возио у Митровицу, да има тамо посла. Ја сам га возио. Кад смо се враћали, рекао ми је Фришман да ће још један човек с нама ићи. Нисам знао ко је, дал' његов калфа, ко ли.

Пред. Јели тај човек имао ствари собом?

Милован. Имао је један завежљај у марами.

Пред. Колики је тај завежљај могао бити?

Милован. Та од прилике за један пар кошуља и мале ситнице.

Пред. Како је обучен био тај човек?

Мил. У цивилном оделу. Кратак зимски капут, чакшире и шешир.

Председ. Јели Јохан Фришман имао каква пртљага?

Мил. Имао је једну тестеру и још нешто, турнију шта ли, што је купио у Митровици да направи моме брату кревет, од кога је узајмио 5 фор.

Пред. У које сте доба кренули из Митровице?

Мил. Тако око 3—4 сата.

Пред. Па кад сте стигли у Јамену?

Мил. Око 11 сати ноћу.

Пред. Причајте нам даље, шта је сутра било.

Мил. У јутру су дошли жандари и питали: да л' је ту Филип Фришман? А ја сам им одговорио, да јесте ту Фришман, но не знам је ли Филип. Затим су жандари ушли у собу, шта су тамо радили ја нисам видео.

Пред. Зар ви нисте видели, да су жандари покупили неке справе и однели?

Мил. Нисам.

Пред. А нисте видили капут из ког су они извадили 60 ком. десетица?

Мил. Јесам.

Пред. Је ли тај капут био у оном завежљају што је Филип Фришман имао.

Мил. Није.

Пред. А ко је јавио Фришманима у бирцуз да су жандари у вашој кући?

Мил. Ја не знам.

Пред. Причајте нам даље, куд сте на пролеће путовали с Вајсом крчмаром?

Мил. Молим покорно, ја сам у пролеће најпре овде у Митровици продао једног вола и краву за 140 фор., па сам онда купио хране, а како сам плаћао човеку од кога сам храну купио, дође један господар и рече ми: чича, бил' ми хтео променути једну педесетачу? а ја му радо учиним.

Пред. А јесте ли све ситне новце имали.

Мил. Јесам.

Пред. А зашто сте му променули педесетачу?

Мил. Па ми паори волимо крупне новце.

Пред. А нисте познали тога господара ком сте променули педесетачу?

Мил. Нисам.

Пред. Па ви сте близу Митровице, долазите валда чешће у Митровицу, па како да не познајете Митровчане.

Мил. Па и није тако близу, треба до скоро три штације до Јамине, а богме не долазим често у Митровицу.

Пред. Причајте даље.

Милов. Онда сам возио у априлу 1876. г. Вајса у Паланку.

Пред. У Буљкесу, не у Паланку.

Милов. (Наставља) у Паланку, молим покорно.

Пред. А Вајсов записник тврди, да сте га у Буљкесу возили.

Мил. Ја вас молим, ја сам га возио у Паланку, код његовог сина, а ја сам се вратио у Вуковар да га тамо дочекам док он из Осека од свог другог сина лађом дође, па сам онда отишао у бирТвју.

Пред. У коју биртију.

Мил. Ја не знам како се зове, него знам, да је тамо код Дунава у сокак на леву руку.

Пред. Код Рукавине.

Мил. Незнам. Кад сам платио, запитао сам га, бил ми хтео променути једну банку? А он ће рећи: колика је? А ја велим педесетка. Дај овамо рече и ја му дам, а он мени ситни новаца за педесет фор. Тако ја одем на лађу да видим оћел скоро доћи, кад сам се вратио, видим у бирцузу пандура, а кад ме бирташ види, он ће од мене искати његове новце натраг, а вели, да је моја педесетача лажна. Онда ме одведоше у судбени сто (Вуковарски) и био сам затворен неколико месеци, па ме онда пустише.

Већник Премуда. Овде стоји, да кад сте ви хтели платити што сте имали са том лажном педесетачом да је вама одма бирташ приметио, да је то лажна банка, а ви да сте одма, брзо другим новцем платили.

Мил. Није то истина молим.

Пред. А знате ли ви да је и Вајс после вас на два дана, такође у Вуковару мењао код шустера једног лажну педесетачу.

Мил. Не знам.

Пред. Из тога сљеди по Вајсовом исказу, да сте ви, њега, Вајса у Буљкесу возили и тамо напунили џепове са лажним новцима, код Лауденбаха који је већ због лажних државних папира осуђен био.

Мил. Ја знам само да сам Вајса у Паланку возио и да сам ја ту педесетачу, коју су лажном пронашли, овде у Митровици добио.

Већник Турели. Је сте ли ви икаква свога посла имали кад сте Вајса у Паланку возили?

Милов. Никаква.

Већ. Турели. Баш никаква?

Милован. Баш никаква!

Већ. Турели. Па што сте онда ви носили банку од педесет фор.

Мил. Па кад се вратим из Вуковара, да купим амове и тако што.

Већ. Турели. Сад сте рекли да по никаквом вашем послу нисте ишли а сад опет да купујете; како се то слаже?

Мил. Па у вароши се лакше промене, а у селу треба ситни новаца.

Држ. одв. Кад из Митровице у Јамену онда волете крупне новце, а кад из Вуковара у Јамену, онда волете ситне новце. — Кажите ми Миловане, како ви као сирома човек да погодите, да издржавате човека, жену и дете од јесени до пролећа, са целом опскрбом, а да вам само вашу кућу оправи.

Мил. Па ми не кувамо господски по неколико јела, већ шта има, а дао сам му собицу, малу, на којој ни врата нема, а моји не би становали.

Држ. одв. Ал' то је ипак господски награђено.

Др. Чобанић. Молим вас Миловане реците ми: кад онај капут није био у оном завежљају у ком је нађено 60 ком. десетача, јел' га имао онај човек на себи или овај Јохан Фришман.

Мил. Онај је имао на себи капут, а не овај Фришман.

Др. Чобанић. Молим славни суд, да се ово забележи.

*

Четврти дан до подне доведен је Ђока Костић, ћурчија из Ст. Паланке. Пре него што ће се почети испитивање са Костићем, бранитељ, Др. В. Новаковић молио славни суд, да се Костић лекарским вешта-

цима прегледа, јер да је исти умоболан. Г. др. Рокнић говорио је такође за Костића, но државни одветник г. Симоновић вели, да Ђока Костић није умоболан и да га славни суд преслуша. Суд је решио да се има преслушати.

(Ђока Костић, међу тим изгледа сасвим као човек, који није при свести; уз то је болестан, говори тио да га човек не може чути, његово седање, понашање, млатање рукама, изгледа врло чудновато. За време испитивања од држ. одветника, по бојао се, сав задрктао тако, да је и пао и да најбољи глумац онако не би могао пасти.)

Држ. одветник је рекао да је Ђ. Костић претваралица првог реда.

Питан је стражар, да ли је још кад видио у затвору, да је Костић викао и пао. Стражар вели, да није видио и пријавио се држ. одветнику као сведок.

Ђока Костић је у току испитивања рекао, да су га жандари тукли, да је од тог доба, све заборавио, не сећа се шта је пред истражним судом говорио; пориче све што је у истражном записнику навео; и што је у оптужници против њега. Стражар је заклет против бранитељевог доказивања, да стражар као сведок не би могао примљен бити кад је у току испитивања у суду стајао. Стражар је исповедио, да кад је Костића у болницу пратио, питао га за што иде у болницу, кад је здрав, да му је Костић рекао, да се боји у затвору, јер су му претили други оптуженици, да ће га удавити, што је он много више новаца дао, него што је добио.

Ђока Костић не познаје стражара, не зна да је то рекао.

Суд је закључио, да се по подне позову лекарски вештаци, господа доктори Шолц и Пајић.

По подне је Костић још мало испитиван и није му се поновало, да је пао.

За тим су још по подне па сутра дан у петак и у суботу испитивани: Лочпајх, Абел, Брател, Штемер, Шлагетер, Лајер, Панкрац, Камрад, Офнер и Себастијан Бернхард.

Сви поричу, да познају Јохана Фришмана, да су с њиме једне речи говорили, да су били у Београду, да су му давали новаца.

Државни одветник је сваком појединoм при испитивању рекао, да су врло рђаво научени, да се тако бране, јер порицати све, што су у истражни записних навели, то је слаба обрана. Боље би било признати погрешку, да су заведени, намамљени, па баш ако и буду осуђени, да милост Његовог Величанства не би изостала.

Оптуженици остају при свом исказу.

У недељу 4. (16) јуна нема расправе.

Вести из места и са стране.

„Косовску споменицу“ однела полиција. Два подузетника дала су израдити у Бечу „Косовску споменицу“. То су колајне у величини сребрне форинте, с једне стране је лик кнеза Лазара, година косовске битке и година 1889., а с друге стране је изрезан манастир Раваница. Јуче, уторак, 7. тек. месеца, дошла је новосадска полиција код једног од подузетника Л. А., конфисковала му је и однела све споменице, које је нашла код њега, а то је око 3 хиљаде комада. Из Панчева дознајемо, да су споменице те исте врсте тамо продаване, па их је и онде конфисковала полиција. Како је могла узаптити полиција тако невину ствар, то ми просто не разумемо.

Певачко друштво „Гусле“ и петстогодишњица косовска. Пишу нам из Вел. Кикинде: „Певачко друштво „Гусле“ неће суделовати о видовданској прослави. Да то питање није лако решено, јасан је знак, што су двапут сазиване скупштинске седнице 3. (15.) и 5. (17.) о. м., у којима се о истом решавало. У седници својој од 5. (17.) о. м. донешен је закључак, да друштво „Гусле“, силом немилих прилика, не може као друштво у тој народној светковини суделовати. Узрок је то, што се неким члановима, који нису у независном положају чине сметње за одлазак од претпостављених власти.“

Сремски општински чиновници и раваничка прослава. Пишу нам из Срема: Неки котарски предстојници у Срему нису забранили општинским чиновницима да не иду на петстогодишњицу видовданску у Раваницу, али су учинили нешто, што отприлике то исто значи. Они су објавили по општинама, да ће прегледати општинска звања између 15. и 21. јуна. Према томе општинско чиновништво великог дела места у Срему седеће на Видов-дан код куће, т. ј. у звању и чекаће да дође — ревизија. Да ли су баш све општине добиле налог у том правцу, или ће их можда све доцније добити, то не знам. Но нека је то ма само у једном делу Срема ипак је врло значајно за наше прилике.

Истрага код друштва „Славије“ у Грацу. Пишу нам из Граца 5. тек. мсца: Данас пре подне позван Никола Пајић медицинар, председник овдашњег ђачко-књижевног друштва „Славије“ у ц. кр. полицијску дирекцију, где му је саопћен отпис ц. кр. намесништва, којим се обуставља даљи рад друштва „Славије,“ док се не спроведе истрага ради тобожњега политичкога делања друштвенога. Уједно је како у стану Пајића тако и других чланова спроведена преметачина. Читаоница друштва „Славије“ је званично запечаћена. Што буде даље јавићемо — за сад можемо сваког уверити, да нам је савест чиста.

Продаја Германових ствари. Пишу нам из Карловаца: „Српски сијон“ изгледа ово два три дана као Палестина. Сви Јевреји целе околине искупише се, јер се пред двором продају Германове ствари, па и одело и кошуље на лицитацији. Срба лицитаната и нема, славну комисију којој председава епископ Брапковић окружили Чивути и покуповаше све Људи и жене у Карловцима гледају то, па смешећи се говоре: „Нисмо ми Срби ни од жива Германа имали никад никакве хасне, па немамо ни од мртвог.“

Парастос. Ђаци новосадске срп. вел. гимназије приређују у недељу 11. (23.) јуна о. г. парастос своме пок. саученику Павлу Милутиновићу, и позивају пријатеље покојникове да учествују при парастосу у што већем броју.

Трговина.

= **Нови Сад** 8. (20.) јуна. Житарска радња. Након неколико кишовитих дана што их беше на измаку прошле недеље, спекулација и млинови су на горњам пијацама цене шеници побили и уздржљиви су од куповања. Међутим оно нешто кише што је пало, пало је доцкан за сво ситно зрно једва да ће кукурузу где га је оросила помоћи. На нашој пијаци је слаб довоз са раном промета је мало а цене су данас ове: Шеница новосадска, сремска и шајкашка 6 ф. 40 н. Наполица 5 ф. 40 н. Зоб 4 ф. 80 н. Јечам 4 ф. 70 н. Кукуруз 4 ф. 20 н. Све од 100 кгр.

Брашно је по досадањој цени, троши се доста у месту а у знатним количинама се и даље разашиље.

Радња са остали производи наши је сасвим умерена. Цене су ове: Маст на ваше 57 ф. 50 — 58 ф., на мање 62 ф. — 64 ф. Сланина 58 ф. — 63 ф. од 100 кгр. Пасуљ 10 ф. — 11 ф. Кромпир нов 4 ф. од 100 крг.

Угојени свињи 46—47 н, од 1 кгр. Јагањци 5 ф. 50 н. — 11 ф. од пара. Теоци 12 ф. — 22 ф. од ком.

Вино. На поједину бурад белог и шилера вина се изважа са наше пијаце у околину. Цене су ове: бело лањско 10—13 н., шилер 10—16 н., црно 20 до 28 н., старо бело 12—16 н., шилер 14—18 н., црно 32—42 н. Комовица права чиста 15—18 н., шљивовица 18—24 н., стара шљивовица 32—49 н. Све од 1 литре.

Време ведро топло. Вода у Дунаву, Тиси и Сави у малом опадању.

*

Из **Сентомаша** јављају о стању усева: Усљед дуготрајне суше рана је закржљавила по шеници је местимице попала хрђа но до сада није јој велико шкодило. Зобови не могу да напредују са суше, остаће сасвим мали, мршави. Кукуруз је окопан, био је врло леп но са суше почео побољевати и само га је спасла тија киша што данас паде те је изглед да ће се повратити. Јечмови су местимице зрели и јечмена је жетва одпочела.

*

У **Сенти** непрекидно траје суша те је веома хрђав изглед у идућу жетву. Зоб је са жеге сунчане учмала; јечам и шеница се прилично одржали али су ретки. Кукуруз стоји добро.

*

У **Будимпешти** 6. (18.) јуна. Производи. Радња је у опште сваком производу постала живахнија но цене се нису што даље унапредиле. Маст готова 58 ф. 50 — 59 ф. Сланина 52 ф. 50 — 53 ф, од 100 крг.

Шљиве су изгубиле од дојакоше цене. Плаћане босанске 75 ком. у по кгр. за окт.-новемб. 23 ф. 70 н, српске 85 ком. 18 ф. 50 н., 100 ком. Српске 13 ф. 62 н. Пекмез славонски готов 15 ф., за септ.-окт. 15 ф. — 15 ф. 50 н. Српски 14 ф. 75 н. Све од 100 кгр.

Шпирке угарске према 20 ф., српске старе 16 ф. 25 н., од 100 кгр.

Спирит усљед врло слабе потрошње цена је са 25 новч. попустила; непорезан прост 13 ф. 75 н. до 14 ф. рафиниран порезан 51 ф., за квасац спирит 52 ф. 75 — 53 ф.

Вариво. Пасуљ бели крупан 8 ф., ситна пасуљца 8 ф. 50 н. Жут 8 ф. 25 н. Сочиво 12 ф. до 20 ф. Грашак 9 ф. — 10 ф. Све од 100 кгр.

*

У **Будимпешти** 7. (19.) јуна. На житној берзи шеница слабо нуђена но и воља за куповање је била врло слаба; промета свега 10.000 м. ц. са једва одржаном ценом. Плаћана шеница потиска тешка 81.5 7 ф. 42½ н., 80.5 7 ф. 35 н. 80. 7 ф. 25 н. 79.5 7 ф. 15 н. Пештанска 80 5 7 ф. 30 н., 79.5 7 н. 25 н., 78.5 7 ф. — Стопобеоградска 78. 7 ф. 10 н. Бачка 77. 6 ф. 90 н. На магазини 1600 м. ц. 77.5 6 ф. 82½ н. Све на три месеца.

Зоб 5 ф. 45 — 5 ф. 67½ н. Кукуруз 4 ф. 62½ н., за готов новац.

Шеница за јесен 7 ф. 34 — 7 ф. 35 н. Кукуруз за јуви-јули 4 ф. 58 — 4 ф. 60 н., за јули-август 4 ф. 63 — 4 ф. 64 н. Зоб за јесен 5 ф. 44 до 5 ф. 46 н. Репица кол 14 ф. 52½ — 15 ф.

*

У **Штајнбруху** 6. (18.) јуна. Радња са угојеним свињима без промене. На окупу је у оборима 129.869 ком. разне пасме. Цене су све: угар. мат. тешки 43—44 н. млади тешки 47—48 н. средњи 47½ до 48½ н. лаки 47½—48½ н. Српски транзито тешки 46—47 н. средњи 46—47 н. лаки 46—47 н. Мршави годишњаци 37½ н. Све од 1 кгр. мерени на жељезничкој станици.

Нови Сад, 8. јуна.

Црквени одбор наше православне општине решио је у својој данашњој седници једногласно, да се на Видов-дан одржи у овдашњој саборној цркви служба и парастос у спомен косовским јунацима и умолиће преко нарочите депутације г. епископа Василијана, да као врховни патрон наше гимназије нареди, да при служби и парастосу пева гимназијска омладина.

Најновије вести.

— Изашао је указ, којим се именује Гева Телеки за министра унутарњих послова.

— Јављају из Београда: Гарашанин се вратио из Земуна. Он је искао био отпуст од суда на један дан, а задржао се дуже. С тога се мислило да се неће вратити. „Видело“ лист напредњака престало је излазити јер нема ни 200 претплатника, а ту су „Мале Новине“ Пере Тодоровића, које ће их заступати. Напредњаци ће се повући са поља политичког рада, јер ако се упусте у изборе, не би у свој Србији имали ни хиљаду-две бирача.

ПРИПОСЛАНО.*)

Ономе, кога се тиче.

За удовицу пок. Младена Каленић бившег учитеља у Грабовцу, који је 1884. год. мучки убијен, и овде у месту су прилози купљени, но почем о ови прилози до данас јаван рачун ни у једном листу изишао није, овим умољавам дотичног господина, који је на горњу цел прилоге примао, и о овима јавне рачуне давао, долуписаног или путем јавног којег листа, или другим начином известити доброту имао, да ли је и у нашем месту скупљени прилог својој цели предан.

Овај податак нуждан ми је ради даљег равнања.

У Парага 4. јуна 1889.

Са поштовањем јесам

Светозар Грујић.

*) За ствари под овом рубриком не одговара уредништво „Заставе“ ни у ком погледу.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

ИЗАШЛО ЈЕ:

ДРУГО ИЗДАЊЕ III. СВЕСКЕ

НАРОДНОГ ПРИЈАТЕЉА

САДРЖАЈ ЈЕ:

ПОСЛЕ 500 ГОДИНА

(Расматрања о косовској битци и пропасти царства српског)

од Ј. ТОМИЋА.

(ДРУГО ИЗДАЊЕ.)

Уз ову књигу биће као додатак друга књига:

„СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ О БОЈУ КОСОВСКОМ.“

(Састављене хронолошким редом.)

(ДРУГО ИЗДАЊЕ.)

Прва је књига III. свеске три штампана табака; додатак је два штампана табака.

Цена III. свесци заједно с додатком 30 новчића или 4 гроша.

Кроз који дан изаћи ће из штампе четврта свеска „Народног пријатеља“:

ЖИВОТ ГРАНИЧАРА НЕКАД И САД.

Написао М. Јовановић.

Претплата на 4 свеске „Народног Пријатеља“ 1 фор.

Претплата се шиље г. Ј. Т. Чавићу, трговцу у Нови Сад. Може се добити и у свима нашим књижарама.

У Новом Саду, 6. јуна 1889.

Уреднички одбор „НАРОДНОГ ПРИЈАТЕЉА.“

ОГЛАСИ.

МОДНА И МАНУФАКТУРНА ТРГОВИНА

Д. В. КРАУСА

у Митровици

потребује једног млађег помоћника који је у галантеријској и у радњи кратке робе у детаљу добро извежбан и српском и немачком језику вичан. Такође се тражи један у горенаведеној као и у мануфактурској радњи реван научник од угледних родитеља. Они који имају леп рукопис и трговачки начин рачуна знају, имају првенство. 1—3

ШПЕЦЕРАЈСКО-ГВОЖЂАРСКА

И МЕШОВИТА ТРГОВИНА

Н. ЂУРИШИЋА

у Руми

потребује једног добро извежбаног гвожђарског и једног шпецерајисту помоћника. Обема радњама вешти имају првенство. 1—3

МАНУФАКТУРНА ТРГОВИНА

САВЕ ТОКИНА

У ЧАКОВУ

потребује једног помоћника који говори српски, мађарски, немачки и романски.

Ступити може одма. 1—3

ОГЛАС.

Управа „сремско карловачке штедионице“ позива оне деоничаре који до данас нису уплатили трећу рату на своје деонице да то у законитом року до 15. јула о. г. заједно са 6% каматом ради одоцнења уплате, иначе ће њихове деонице односно већ уплаћена свота припасти друштву и управа ће за такове уништене деонице друге нове издати и исте што боље продати.

Карловци 12. јуна 1889.

Управа „Сремско карловачке штедионице“.

Бројеви неуплаћених деоница: 1—10, 45, 51—54, 67—69, 113, 117, 118, 129—138, 146—150, 157—160, 162—165, 175—177, 207, 213—214, 216, 233, 238 до 239, 246—248, 253, 258—261, 263, 268, 272 до 277, 280—281, 290, 306—308, 316, 324, 329—331, 334, 336, 339, 361—372, 379, 382—400. 3—3

У ГАЛАНТЕРИЈСКОЈ ТРГОВИНИ

КАПАМАЦИЈЕ И ДРУГА

у Земуну

налази се за помоћнике упражњено место која се могу одма попунити, осим српски и немачки нуждан је и мађарски језик знати. 2—3

ДВА ВЕШТА

ПОМОЋНИКА

који уму фине господске опанке правити, могу одма стално место са добром платом код госп. Паје Карабеце у Великом Бечкереку добити. 2—3

Објава.

Јављам, да сам осим своје властите гостионице подигао још десет барака од дасака око манастира Раванице, у којима ће се приликом раваничке славе точити разноврсна пића као и разна јела издавати, и то уз најтачнију послугу и по најјевтинијој цени.

У Врднику 8. јуна 1889.

Ђока Грујић,

закупник регалног права.

1—3

НАЈБОЉИ КРВ ЧИСТЕЋИ И ПОБОЉШАВАЈУЋИ ЛЕК

јест

ЈОДКАЛИ-СИРУП

приправљени од Алекс. пл. Ковача лекарника у Вел. Бечкереку.

Особито се препоручује код **сифилистичних болести** и код **последица** истих, проузрочене занемарењем, надаље код **шкрофула**, особито у они случајеви где се отоци **жлезда** и старе **шкрофулозне ране** налазе. Непроцењив лек против **костобоље, главобоље, реуматичних болести, живаца, болести на кожи, тешко зарастућујућим ранама, мигрени, тешком дисању, падавици, одебљању, жутици у материци, отоку цигерице и слезине.** Да успех имаде нужно је 4—5 боца **Јодкали-сирупа** употребити.

ЦЕНА ЈЕДНЕ БОЦЕ ФОР. 1.20.

Главно стовариште А. пл. Ковача, лекарна код „Спаситеља“ у Вел. Бечкереву.

Главна стоваришта: У Новом Саду: Апотека К. Грозингера. Осек: Ј. пл. Диенес. Земун: Фрања пл. Бенко. Загреб: Антон Кегл. (Barmherzige Brüder.) Панчево: Ф. Рада. Београд: К. пл. Драскоци.

Стовариште у апотекама: А. Мол, Tuchlauben Nr. 9. Будимпешти: Јосиф пл. Терек, Königsgasse Nr. 12. Ђорђе Кригнер, Kalvinplatz. Александар Молдовањи Wasserstadt. Сегедин: К. пл. Барчаи. Темишвар: К. Јанер, Ј. Тарцај. Мако: Кол. пл. Кулифај. Х.-М.-Вашархељ: К. Бернатски. Печу: Кол. Гебел. Праг: В. Фратнер Nr. 205-III. Мишколц: Др. Ј. Сабо. Дебрецин: Др. Е. Рочнек: Сатмар: Ј. Босин. Кашау: Ф. Корлат. Пожун: Венцелин Хајм. Ђур: Ото Петри. 10—10

„ЕКСЦЕЛЗИОР“

справа за крунење кукуруза.

Težina око 5 кила. Окруни до 1 хктлт. на сат.

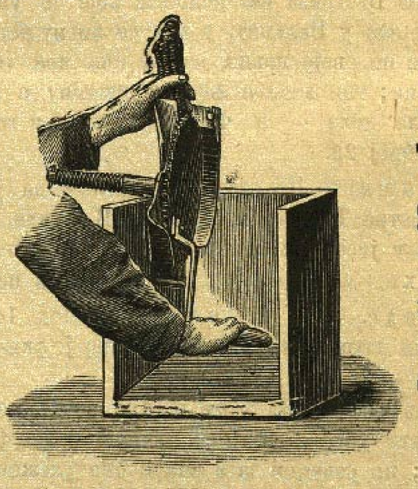

Цена 4 фор. а. вр. За Србију 8 динара.

Ове у сваком погледу врло практичне справе могу се добити једино код:

Д. ЈОВАНОВИЋА СИНА у ЗЕМУНУ

комад по 4 фор. а. вр. за готов новац уз поузеће. Цела справа тежи једва 5 кила, те се може по свој држави поштом слати. Ко унапред пошаље 4 фор. 40 новч. доставиће му се ова справа франко.

Поручбине из краљевине Србије нека се заједно с новцем управе **једино на:**

Српско пољопривредно друштво у Београду

које се, осведочено о особитој практичности ових справа, примило растуривања истих по Србији. 30—30

Власник и издавалац Милица Томић рођ. Милетић. Одговорни уредник Јаша Томић. Српска штампарија дра Светозара Милетића.